

Editör'den

SELİM KARAHASANOĞLU

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Istanbul Medeniyet University, Faculty of Letters, Department of History

(selim.karahasanoglu@medeniyet.edu.tr), ORCID: 0000-0002-6112-730X

Karahasanoğlu, Selim. "Editör'den." *Ceride* 3, no. 1 (Haziran/June 2025): sayfa/pp vii-xiv
DOI: 10.5281/zenodo.15777414

İrfan âlemine âcizâne hizmet etmek maksadıyla yıllarca uğraşarak –Allah'ın izniyle- vücuda getirdiğim şu nâciz eserde erbâb-ı kemâl kafilesine katılarak kendimden bahsetmek hatır ve hayalimden geçmemiştir.

Hakkımda ibrâz-ı iltifat eden eviddâdan ekserî benim de tercüme-i hâlimle birkaç manzumenin dercini musırrâne taleb ettiler. Kendimden sıkılarak bu sahifelerde şahsımdan ve eserlerimden bahsetmeye ve birkaç manzum sözümü derce mecbur oldum.¹

İbnülemin Mahmud Kemal İnal (1871-1957), Osmanlı'nın son, Cumhuriyet'in erken devirlerindeki şairlerin biyografilerini verdiği eserindeki "Kendime Dâir" başlıklı otobiyografisine böyle başlıyor. Otobiyografisini kaleme alan kendinden önceki nesillerin de de sıkça yaptığı gibi, kendini yazmasının çevresindekilerin ısrarı üzerine, adeta bir mecburiyet neticesi kaleme alındığını ifade etse de, eserlerinin başlıklarında (*Ravzatü'l-Kemâl*, *Kemâlü'l-Kâmil*,

1 İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlü's-Şuarâ)*, haz. Ayşegül Celepoğlu, c. V (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2013), 2625. "Kendime Dair" hakkında bir inceleme için bkz. İsmail Alperen Biçer, "Abd-i Hakîrin Başına Gelenler: İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın Kendime Dair Başlıklı Otobiyografisi Üzerine Dikkatler," İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi 62, no. 1 (2022): 1-16. Hem "Kendime Dair"e hem de Biçer'in makalesine dikkatimi çeken meslektaşım Nagihan Gür'e teşekkürlerimle.

Nûrû'l-**Kemâl**, İzzû'l-**Kemâl**, **Kemâlû'l**-Kiyâse fî Keşfi's-Siyâse, **Kemâlû'l**-Hikmet, **Kemâlû'l**-İsmet, **Kemâlû's**-Safvet, **Kemâlû's**-Şuarâ, **Kemâlû's**-Sudûr²) kendi ismini geçirmesi keyfiyeti dahi dikkate alındığında, insan tabiatı gereği, kendini öne çıkarmayı seven bir karakteri olduğu söylenebilir. Belli ki hemen herkes gibi İbnülemin de kendi ismini görmekten ve göstermekten haz duyuyordu. Eser adlarında ismini geçirmesi durumu, İbnülemin üstüne doktora tezi yazan İsmail Alperen Biçer'e ait "Beyefendi ve Şair: İbnülemin Mahmut Kemal İnal'da Benmerkezciliğin İzleri" isimli çalışmada şu cümlelerle ifade edilir:

Eserlerinin pek çoğuna ise 'Kemâl' kelimesiyle kurduğu bir terkibi isim olarak vermiştir. İbnülemin'in, eserlerini isimlendirme usulüyle kendisini gösteren egosantrik/benmerkezci yönü eserlerinin içeriğinde de hâkim bir unsurdur.³

Şüphesiz, İbnülemin'i otobiyografisini kaleme almaya iten sırf kendinden bahsetme yollu insani refleks değildir. *Kemâlû's*-Şuarâ başlığı altında 500 küsur şairin biyografisini verirken kendisini de eklemesi, diğer otobiyografilerde de sıkça rastladığımız bir savunı ihtiyacıdır aynı zamanda. Evet, İbnülemin meslek hayatında karşılaştığı haset, fesat ve türlü türlü zorluklar karşısında meselelerin kendi zaviyesinden nasıl görüldüğünü bizzat ortaya koymak istemiştir. Genç yaşta Babıali'ye girişi ve burada maruz kaldığı zahmetleri dile getirir. Tayin olduğu memuriyetlerde maruz kaldığı garaz halleri, İttihat ve Terakki'nin akıl hocası olarak yansıtılması karşısında tepkisi, Halil Edhem Bey'le yıldızının barışmayışı, düşmanlarının zoruyla müze müdürlüğünden emekliye sevkı gibi memuriyet hayatının hemen her safhası ile ilgili söyleyecekleri vardır İbnülemin'in. "Kendime Dâir" onun çocukluğundan, ailesine, defalarca denemesine rağmen evlenemeyişine, evlerinin kitaplarıyla beraber yanmasından hac ibadetini edasına kadar hayatına dair pek çok noktayı ihtiva eder. Kapatırken, kapak fotoğrafımız bağlamında İbnülemin'e döneceğim.

2 Eserlerinin isimleri için bkz. Ömer Faruk Akün, "İbnülemin Mahmud Kemal," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibnulemin-mahmud-kemal>. Erişim tarihi: 26.06.2025; İsmail Alperen Biçer, "Beyefendi ve Şair: İbnülemin Mahmut Kemal İnal'da Benmerkezciliğin İzleri," *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21, no. 1 (2020), 90. Ayrıca bkz. Aynı yazar, "Tezkire Geleneğinin Son Temsilcisi: İbnülemin Mahmut Kemal İnal" (Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, 2019), 91 ve dipnot 208. Buralarda zikredilmeyen ancak otobiyografisinde basılmayan eserleri listesinde "Kemal" adına rastladığımız başka başlıklar vardır ki bunlar da ilave edilirse sayı daha da kabarr. Bkz. *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlû's*-Şuarâ), haz. Ayşegül Celepoğlu, 2660-61.

3 Biçer, "Beyefendi ve Şair: İbnülemin Mahmut Kemal İnal'da Benmerkezciliğin İzleri," 85.

Bizden ve dünyadan haberler:

24-26 Nisan 2025'te Litvanya'nın başkenti Vilnius'ta "Birinci Uluslararası Ben-Anlatıları Ağı Konferansı: Ortaçağ El Yazmalarından Modern Medyaya Ben-Anlatıları: Anlatılar, Sunumlar, Kimlikler" (*1st International Egodocumental Network Conference Egodocuments from Medieval Codex to Modern Media: Narratives, Presentations, Identities*) başlıklı bir konferans gerçekleşti. Vilnius Üniversitesi'ne ilaveten, Polonya'nın iki üniversitesi (Toruń Nicolaus Copernicus ve Lodz) de toplantının organizasyonunda paydaş olarak hareket ettiler. Konferans, Uluslararası Ben-Anlatıları Araştırma Grubu'nun (*International Egodocumental Research Group*) ilk konferansı olup ben-anlatıları araştırmalarının gelişimine ve yirmi birinci yüzyılda konuya dair değişen algıya odaklanmıştır. Bu etkinlik, 2022 ve 2024 yıllarında Toruń'daki Nicolaus Copernicus Üniversitesi'nde düzenlenen "Ben-Anlatıları, Yaşam Yazını ve Otobiyografik Metinler" (*Egodocuments, Life Writing and Autobiographical Texts*) ve 2023 yılında Łódź Üniversitesi'nde düzenlenen "Ben-Anlatıları ve Mahremiyet" (*Egodocuments and Privacy*) başlıklı sempozyumların devamı niteliğindedir.

Uluslararası ben-anlatıları ağı, Aralık 2023'te Michaël Green ve Hadrian Ciechanowski tarafından, Nicolaus Copernicus Üniversitesi (Toruń) ve Łódź Üniversitesi bünyesindeki Ben-Anlatıları Araştırma Grubu tarafından hayata geçirilmiştir.⁴ Bu ağın amacı, farklı disiplinlerden ben-anlatıları üzerine çalışan araştırmacıları bir araya getirerek tartışma, iş birliği ve bilgi alışverişine olanak sağlayan bir platform oluşturmaktır. Ekip bizimle de iletişime geçmiştir ve çalışmalarımızı yakından takip etmektedirler. Brill yayınevinin Ben-Anlatıları ve Tarih (*Egodocuments and History*) serisinin editörlerinden Michaël Green, Lodz Üniversitesi web sayfası üzerinden başlattığı, dört dijital mecrada (SoundCloud, Spotify, Apple Podcasts, YouTube) yayınlanan "Tarihçilerle Sohbet" (*Historians in Conversation*) programına beni de 15 Mayıs'ta konuk etmiştir.⁵ Burada başlıca hayatım ve kariyerim üstüne söylemiş ve ben-anlatıları üzerine çalışan tarihçiler olarak kendi ben-anlatılarımızı ortaya koymuş oluyoruz.

4 <https://egodokumenty.umk.pl/?task=news&action=all>. Erişim tarihi: 21.06.2025.

5 <https://www.wydzielhist.uni.lodz.pl/epublikacje>. Erişim tarihi: 21.06.2025.

Bu sayıda:

Bu sayımızda dört araştırma makalesi ile çıkıyoruz. Birinci makale İhsan Fazlıoğlu'na ait olup 2024 Mayıs'ında Üsküp'te gerçekleştirdiği açılış konuşmasına dayanmaktadır. Fazlıoğlu yazısında bilim eserlerinde de ben-anlatısı unsurlarının bulunabileceğini gösteriyor. Makalede eserlerden örneklerle gösterildiği üzere bilim eserlerinde yazarların kendine ait öyle bilgilere erişmek mümkündür ki, bu bilgilerin başka bazı biyografik kaynaklarda bulunması mümkün değildir.

Şükran Fazlıoğlu'nun makalesi de Üsküp'te sunduğu tebliği esas almaktadır. Bu makalede ben-anlatıları için yepyeni bir türe dair farkındalık oluşturuyoruz. "Sebet" adı verilen; kişilerin, bir tür özgeçmiş diyebileceğimiz metinleri sayesinde, hangi hocalarla hangi eserlerin okunduğunu zamanı ve mekanı ile öğreniyoruz. Fazlıoğlu, bu sebetlerden birini, 18. yüzyılın ilk yarısında yaşamış alim Bandırmalı Küçük Hamid Efendi örneğinde detaylıca inceliyor.

Sadık Yazar'ın yazısı Üsküp'te sunulan tebliğlerden olmayıp bu sayı için kaleme alınmıştır. Yazar da bugüne kadar *Ceride* okurlarının görmediği bir açıdan katkı veriyor. 1825'te İstanbul'da dünyaya gelen, aslen İstanbullu olan Bursalı musahhih Mehmed Agah'ın tashihlerinde karşımıza çıkan ben-anlatılarına odaklanıyor. Şair-alim, katip, imam Mahmud Agah örneğin 16. yüzyıldan bir metni tashih ederken, nüshasına "Tercüme-i Hal-i Musahhihu'l-Fakir" diye müstakil bir başlık atarak iki sayfalık bir otobiyografisini verebilmektedir. Yazar, bu tashihine ilaveten İsmail Hakkı Bursevi'nin şiirlerini derlediği eserine de sunduğu otobiyografik veri açısından özel önem vermektedir. *Subhatu's-Salikin* başlıklı bu eser Bursalı Mehmed Tahir tarafından "akıbeti bilinmiyor" notuyla kaydedilmişse de içeriği bu makalede Yazar tarafından ortaya koyulmaktadır. Yazar, Agah'ın şahsı ve tashih çalışmaları üstüne literatürdeki bir boşluğu böylece doldurmaktadır.

Tuğba İsmailoğlu-Kacır'ın yazısı Üsküp'te sunulan tebliğlerin bir başkasıdır. Dolayısıyla bu sayıdaki araştırma makalelerin üçü Üsküp toplantımızdan beslenmiştir. Bu makale ile, Osmanlı dışı alana çıkmış ve Avrupa tarihi literatüründen bir katkı gerçekleştirmiş oluyoruz. Kacır seyahatnameleri iki kategoride ele alıyor: Bilimsel seyahatnameler, edebi seyahatnameler. İlkinde nesnellik ön planda olduğundan yazara ait kişisel öğelerin pek de yakalanamayacağını dile getirmektedir. İkinci kategoriye giren edebi seyahatna-

meleri örneklendirirken zikrettiği eserler arasında öyleleri vardır ki, bunlarda (Herder, Heine gibi) “karşılaşılan yerlerin veya kişilerin betimlemelerine neredeyse hiç yer verilmez. Bunun yerine, metin[ler] adeta bir düşünsel ve ruhsal yolculuk gibi”dirler. Seyahatnameleri konumuz açısından başarıyla tasnif eden Kacı, ben-anlatısı içeriğine sahip seyahatnameler ile bu tür bir içeriğe sahip olmayanları (Seetzen örneğinde olduğu gibi salt bir bilimsel rapor hüviyetindekileri) ayırıyor. Bilimsel rapor hüviyetinde bir seyahatnameyi ben-anlatısı kategorisine sığdıramayacağımız gibi kendisi tarafından değil de maiyetindeki birisi tarafından tutulan Elisabeth Christina’nın 1708’deki dört günlük seyahatinin kaydını oluşturan seyahat günlüğü de ben-anlatısı olarak değerlendirilemez. Benzer şekilde, Osmanlı padişahlarının kendisi tarafından değil de sır katipleri tarafından tutulan, onların gündelik edimlerini anbean izleyebildiğimiz ruzmaneleri kategori dışı tutageldim.

Çeviri kısmında yine bir Jacques Presser yazısına yer veriyoruz. İsmail Hakkı Kadı ilk sayımızda Presser’in *ego-document* kavramını ilk defa kullandığı yazısını Felemenkçeden Türkçeye çevirmişti. Burada ise yine Felemenkçeden bir başka yazısını Türkçe okuyucusuna sunuyor. Presser, bu metinde ben-anlatıları içerisinde günlük formunu diğer türlerin üstüne koyuyor. Günlüğün anıdalığının kıymetini öne çıkararak, hatıratla rastladığımız türden geçmişte yaşananların bir yeniden inşasının günlük için geçerli olmadığını dile getirir. Bu bakımdan Presser’de günlük yazarı diğer ben-anlatı formlarına göre daha bir “güvenilir”dir. Presser, mektuplar ve konuşma kayıtları için de benzer saptamayı yapar. Anında oluşturulan, zamanın süzgecinden geçmemiş bu türleri çıplak gerçekliğe en yakın, tarihsel figürlerin fanilasız hallerine erişim sunan kaynaklar olarak tanımlar. Benim de ben-anlatı formları içerisinde en ilgimi çeken, belki de Sadreddinzade günlüğü üstüne kitap yazmışlığımdan olacak, günlük türüdür.

Kitabiyat kısmında üç yazımız bulunuyor. *Ceride* bizlerin formasyonları dolayısıyla tarih ağırlıklı çıksa da salt bir tarih dergisi değildir. Ben-anlatıların geniş alanına giren her disiplinden yazılara açıktır. Yaylagül Ceran Karataş’ın hakkında değerlendirme yazdığı otobiyografik bir anlatı olarak fotoğrafın üretimini konu alan çalışma bu kapsamda değerlendirilmelidir. İnsanın kendini fotoğraflaması (*selfie*) yahut kendi fotoğrafını paylaşması şüphesiz bir kendilik dışavurumudur. Karataş’ın ele aldığı yayın, İstanbul Fotoğraf ve Sinema Amatörleri Derneği’nin (İFSAK) yürüttüğü “2 Ben

Anlatıları”⁶ isimli projenin neticesinde ortaya çıkmıştır. Kitapta 14 fotoğrafçı, 10 fotoğrafı üzerinden temsil edilmektedir. Şüphesiz kişi benliğini otobiyografik metnine yansıtabileceği gibi fotoğrafına da yansıtabilir. Bu bakımdan bana bu çalışma son derece ilginç gelmiştir. Değerlendirdiğimiz ikinci kitap, İzlanda Üniversitesi’nden Sigurður Gylfi Magnússon’a aittir. Magnússon, Üsküp’te onur konuğu olarak “Egodocuments and Microhistory: The Story of Bibí in Berlín/Ben-Anlatıları ve Mikro Tarih: Berlin’de Bibí’nin Hikayesi” başlıklı bir konuşma yapmıştı.⁷ Akabinde bu konuşmada bahsi geçen meseleleri ele aldığı kitabı bu sene içinde basıldı. Engellilik çalışmaları ile ben-anlatılarını birleştiren alanımızın bu üretken isminin çalışmasını inceleyecek doğru ismin, Türkiye’de engellilik tarihi üstüne çalışmalar gerçekleştiren Kamuran Şimşek olacağını değerlendirdim. Bibi (Bjargey Kristjánsdóttir, 1927-1999) Kuzey İzlandalı, Berlin adlı bir çiftlikte büyümüş, yaşamını önemli bir kesitini burada bir kulübe içerisinde geçirmiş, zihinsel engelli bir bireydir. Kitap, engeli ilkokul yıllarında ortaya çıkmış Bibi’nin otobiyografisine odaklanmaktadır. Bu çalışmada Magnússon, mikro tarih ve ben-anlatıları alanındaki geniş birikimini engellilik çalışmaları ile birleştiriyor. Son kitabiyat yazısında Ahmet Musa Öztürk, II. Abdülhamid’in torunu Ertuğrul Osman Efendi’nin hatıralarını ele alıyor. Bu hatırat neredeyse tüm 20. yüzyılı kapsamaktadır. Yazarın İstanbul, Avrupa ve Amerika’daki 97 senelik yaşamından kesitler bu kitapta bulunabilmektedir.

13 Aralık’ta Almanya’dan meslektaşlarla Medeniyet-Freie ortaklığında gerçekleştirdiğimiz toplantıyı Türkçe, İngilizce ve Almanca olmak üzere üç dilde hazırladığımız raporlarla kayıt altına alıyoruz. Raporlar birbirinin çevirisi değildir, her biri farklı yazarlarca bağımsız olarak kaleme alınmıştır. Canan Torlak Türkçe, Talha Murat İngilizce, Barbaros Köksal Almanca raporlarını kaleme alırken konferans günü tuttukları notlarını kullandılar.

Arşivden bir ben-anlatısı kısmında Kenan Yıldız’ın katkısıyla önceki sayılarımızdaki formatın biraz dışına çıkarak yazardan yorum da aldık. Yıldız, kısa yazısında Şeyhülislam Ebuishakzade Ataullah Mehmed Efendi’nin (ö. 1811) mektubunu ele alıyor. Kadılık mesleğinden gelen ve nihayet ceddi gi-

6 Yayın, İFSAK web sayfasında tam metin olarak kamuya açıktır: <https://www.ifsak.org.tr/dijital-yayinlar/2-ben-anlatilari.pdf>. Erişim tarihi: 25.06.2025.

7 Bkz. <https://benanlatilari.medeniyet.edu.tr/documents/benanlatilari/21-mayis-uskup-program.pdf>. Erişim tarihi: 25.06.2025. Tebliğ özeti için bkz. OLBA 2024-Üsküp, Osmanlı Literatüründe Ben-Anlatıları Sempozyumu: Özet Kitapçığı/Abstracts, 77. <https://benanlatilari.medeniyet.edu.tr/documents/benanlatilari/21-mayis-ozet-kitapcigi.pdf>. Erişim tarihi: 25.06.2025.

bi şeyhülislamlık makamını tutan Ataullah Mehmed Efendi, 1809 tarihli duygu yoğun bu mektubunu sürgün yıllarında kaleme almış olup ilmiyeden bir dostuna hitap etmektedir.

Bundan önceki sayılarımızda, hatırlanacağı üzere, belgeleri yorumsuz yayınlamayı yeğlemiştik. Yorumsuz yayın usulüne Kemal Gurulkan ile devam ediyoruz. Gurulkan bu sayıda, Mustafa Kemal Atatürk'e hitaben kaleme alınmış üç mektupla katkı vermektedir. Bu mektuplardan ikisi (annesi Zübeyde Hanım ve Ali Emiri tarafından gönderilenler), Gurulkan'ın dipnotlarından anlaşıldığı kadarıyla, kamuoyuyla ilk defa paylaşılıyor.

* * *

Bu sayının kapağında İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın bir fotoğrafını görüyorsunuz. Kapak fotoğrafına dikkatimi çeken Elmin Aliyev olmuştur. Birkaç açıdan kapağa İbnülemin'i taşımak benim için anlamlıdır. Akademik hayatımdaki ilk yayınam, Madeline Zilfi'nin Sıdkı Mustafa günlüğü konulu makalesinin çevirisidir. Bahse konu günlük, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi İbnülemin Mahmud Kemal İnal koleksiyonunda yer almaktadır. İbnülemin'in başkalarına ait otobiyografik materyale ilgisi ortadadır; kendisi de ben-anlatılarını ortaya koymuştur. Onun rüyalarını konu alan kitabını tanıttığımızı *Ceride*'nin geçmiş sayılarını takip edenler hatırlayacaktır.⁸

Kapağımıza İbnülemin'i koyduğumuzda, onun adını taşıyan İbnülemin Mahmud Kemal Vakfı ile vakfın bünyesinde faaliyet göstermekte olan, benim de danışma kurulunda yer aldığım, Biyografi Enstitüsü baskı masraflarını deruhte etmek konusunda cömert desteklerini esirgemediler. Vakfın kıymetli başkanı Ahmet Samet Yapar, mütevelli heyeti üyesi Erol Erdoğan ve Biyografi Enstitüsü Genel Sekreteri Rıdvan Kaşıkçı'ya teşekkürü zevkli bir ödev sayıyorum. Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ise önceki iki sayımızda olduğu gibi bu sayımızda da bizi desteklemeyi sürdürdü. Kıymetli başkanı Abdullah Eren'in şahsında YTB'ye destekleri için teşekkür ediyorum.

İbnülemin Mahmud Kemal İnal, kapaktaki fotoğrafının altına, dış görünüşünün -yüzünün- ahlakını ve iç görünümünü yansıtmaya yeter, başka bir

8 Fatih Demir, "İbnülemin'in Rüyaları, İbrahim Öztürkçü," *Ceride* 1, no. 2 (Aralık/December 2023): 200-4.

tanık aramanın lüzumsuz olduğunu ifade eden şu ifadeyi yazmıştır: “Sûretim sîretime şâhiddir; başka şâhid aramak zâiddir.”

Suretleri ve siretleri irdelediğimiz yeni sayılarımızda buluşmak ümidiyle.

Göztepe, Haziran 2025